

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

گروه مشاوره

پایان نامه‌ی دکتری رشته‌ی مشاوره

تأثیر مداخله‌های امید محور، بخشش محور، و ترکیبی از این دو بر تعارض
زناشویی، تحریف‌های شناختی بین فردی زوج‌های متقاضی طلاق شهر اصفهان

استادان راهنما:

دکتر مریم فاتحی زاده

دکتر سید احمد احمدی

استادان مشاور:

دکتر حسین مولوی

دکتر فاطمه بهرامی

پژوهشگر:

فرشاد بهاری

آذر ماه ۱۳۸۸

۱۳۴۷۲۷

۱۳۸۸/۲/۶

موسسه خدمات روان‌شناسی و مشاوره
شهر اصفهان

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و
نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق
به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

گروه مشاوره

پایان نامه دکتری رشته‌ی مشاوره آقای فرشاد بهاری

تحت عنوان

تأثیر مداخله‌های امید محور، بخشش محور، و ترکیبی از این دو بر تعارض

زنشویی، تحریف‌های شناختی بین فردی زوج‌های متقاضی طلاق شهر اصفهان

در تاریخ ۸۸/۹/۳۰ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

۱- استادان راهنمای پایان نامه دکتر مریم‌السادات فاتحی‌زاده با مرتبه‌ی علمی استادیار امضا

دکتر سید احمد احمدی با مرتبه‌ی علمی استاد امضا

۲- استادان مشاور پایان نامه دکتر حسین مولوی با مرتبه‌ی علمی استاد امضا

دکتر فاطمه بهرامی با مرتبه‌ی علمی استادیار امضا

۳- استادان داور داخل گروه دکتر محمدرضا عابدی با مرتبه‌ی علمی دانشیار امضا

دکتر ایران باغبان با مرتبه‌ی علمی استادیار امضا

۴- استادان داور خارج از گروه دکتر باقر ثنائی‌ذاکر با مرتبه‌ی علمی استاد امضا

دکتر غلامرضا قاسمی با مرتبه‌ی علمی دانشیار امضا

امضای مدیر گروه

پاسکزاری

پاس و ستایش راپروردکاری سزااست که در هدایت بندگان مظهر کمال است. در ابتدا از بهسرم، رویبیدی، و دخترم، روژین، که با شکیبایی بی نظیر خود همچون گذشته فرصت انجام این پژوهش را به من ارزانی داشتند، تشکر می‌کنم.

از اساتید فرزانه سرکار خانم دکتر مریم فاتحی زاده و جناب آقای دکتر سید احمد احمدی که بی‌شائبه از هرگونه راه‌نمایی ارزنده دریغ نوزیدند و با حوصله خود صبر و تعامل را به من آموختند، پاسکزارم.

از اساتید گرانقدر جناب آقای دکتر حسین مولوی که با شور و تنه‌ای ارزنده خود، روش درست تحلیل آماری را در این پژوهش دشوار را آسان نمودند، صمیمانه پاسکزارم.

از اساتید ارجمند سرکار خانم دکتر برایم که با اعتماد وافر به اینجانب، در این پژوهش پشتیبانی قیمتی بر ایمن بودند، پاسکزارم.

از اساتید داور محترم جناب آقایان دکتر باقر ثنائی و دکتر غلامرضا قاسمی که با دقت نظر علمی ارزنده خود در پدیدار سازی هر چه بیشتر نتایج تحقیق مرا، راضی نمودند، قلباً پاسکزارم.

از جناب آقای عباسعلی بیکرستان که در ورود، پردازش، و تحلیل داده‌ها مشتاقانه و با دقت و دلسوزانه‌ای مراد استنتاج از یافته‌ها، همواره همراهی کردند، پاسکزارم.

از جناب آقای سید صادقی، کاندیدای دکتری روانشناسی و معاون امور اجتماعی سازمان بهزیستی استان اصفهان که با حمایت بی‌دریغ و خالصانه خود امکان انجام این پژوهش را در مرکز مداخله در بحران (به منظور کاهش طلاق) مهیا کردند، همچنین از جناب آقای مجید فروزانی، رئیس محترم مرکز مداخله در بحران که با سه صدر و اشتیاق تام و تمام خود همکاری گسترده‌ای را در تمام مراحل جمع‌آوری اطلاعات با اینجانب داشتند، خالصانه مراتب سپاس قلبی خود را به ایشان اعلام می‌دارم.

در انجام این تحقیق اگر نبود تلاش و بهکاری دلسوزانه روانشناسان و مددکاران مرکز مداخله در بحران (به منظور کاهش طلاق) به نظرمی رسید که اتمام آن چندان هم به راحتی میسر نبود. از این روی، بر خود واجب می‌دانم از تک‌تک آنان صمیمانه قدردانی نمایم.

سرانجام از تمامی زن و شوهرانی که با شرکت در این پژوهش امکان اجرای موضوع تحقیق را با حضور در جلسات و تکمیل ابزارهای پژوهش فراهم کردند، کمال تشکر را دارم.

تقدیمی:

این اثر را به خانواده ام که سختی دوری مرا با صبر بی نظیر خود تحمل کردند، تقدیم می کنم.

دوستان دارم، و برایشان به روزی و سالمزیتی را آرزو مندم.

چکیده

هدف از این پژوهش مقایسه اثربخشی مداخله های روان آموزشی امید محور، بخشش محور، و ترکیبی از امید و بخشش بر تعارض های زناشویی و تحریف های شناختی بین فردی زوج های متقاضی طلاق ارجاعی به مرکز کاهش طلاق نوید در شهر اصفهان در سال ۱۳۸۷ بود.

روش و مواد. روش تحقیق نیمه تجربی بود و از طرح پیش آزمون - پس آزمون با گروه کنترل استفاده شد. جامعه آماری شامل زوج های بود که به دلیل اختلافات زناشویی به دادگاه مراجعه کرده بودند و به منظور مصالحه به مرکز مداخله در بحران سازمان بهزیستی شهر اصفهان ارجاع شده بودند. نمونه آماری شامل ۶۰ زن و شوهر بود که به روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند و به طور تصادفی در گروه های آزمایش و گواه جایگزین شدند. ابزارهای اندازه گیری عبارت از پرسشنامه های تعارض زناشویی که شامل هفت حیطة: کاهش همکاری، کاهش رابطه جنسی، افزایش واکنش های هیجانی، افزایش رابطه فردی با اقوام خود، کاهش رابطه خانوادگی با خویشاوندان و دوستان همسر، جدا کردن امور مالی، و افزایش جلب همکاری فرزند (براتی و ثنایی، ۱۳۷۵)، و تحریف های شناختی بین فردی که شامل سه خرده مقیاس: طرد بین فردی، توقعات غیر واقع بینانه بین فردی، و سوء تعبیر بین فردی (حمامچی و بیوک اوزترک، ۲۰۰۴)، و پرسشنامه سبک های اداره تعارض زناشویی که شامل پنج سبک: اجتناب، رقابت، مصالحه، مدارا، و همکاری (توماس و کیلمن، ۱۹۷۵) بودند. گروه های آزمایش هر کدام در هشت جلسه ۸۰ دقیقه ای به صورت یک بار در هفته مداخله امید محور، بخشش محور، و ترکیبی از آن دو شرکت داده شدند. یافته های تحقیق با توجه به همگن بودن واریانسها در پرسشنامه تعارض زناشویی، با استفاده از آزمون های تحلیل واریانس یک راهه و تحلیل کوواریانس تجزیه و تحلیل شد.

نتایج نشان داد که کاربرد مداخلات امید، بخشش، و ترکیب آنها در مقایسه با گروه کنترل در کاهش کلی تعارض زناشویی زوج های متقاضی طلاق تاثیر معنادار نداشته اند ($p = 0/727$) اما واکنش های هیجانی زوج های گروه امید و بخشش را به طور معناداری ($p = 0/047, 0/026$) کاهش داده است. اما این مداخله ها روی میزان تحریف های شناختی بین فردی زوج های گروه های مداخله تاثیری نداشته اند. همچنین، مداخله های مذکور توانسته اند در ترویج سبک همکاری بین زوج های متقاضی طلاق در مقایسه با گروه گواه در سطح $p = 0/039$ موثر باشند. سرانجام، هر سه نوع مداخلات ترکیبی، امید، و بخشش در افزایش سبک همکاری زوج های متقاضی طلاق در مقایسه با زوج ها گروه گواه تاثیر معناداری را نشان دادند.

با توجه به نتایج می توان گفت که مداخله های امید و بخشش روی متقاضیان طلاق که در سطح چهار تعارض زناشویی و در مرحله سوم طلاق (طلاق قانونی) هستند. به دلیل فقدان انگیزه کافی برای ادامه زندگی مشترک، چندان موثر نیستند. اما در تسکین هیجان ها و ترویج سبک همکاری موثرند.

کلیدواژه ها: تعارض زناشویی، تحریف شناختی بین فردی، مشاوره امید محور، بخشش محور، سبک اداره تعارض

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات پژوهش

- ۱-۱ مقدمه ۱
- ۲-۱ بیان مساله ۳
- ۳-۱ اهمیت و ارزش پژوهش ۶
- ۴-۱ اهداف پژوهش ۷
- ۵-۱ فرضیه‌های پژوهش ۷
- ۶-۱ کاربرد نتایج ۷
- ۷-۱ تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرها ۸

فصل دوم: پیشینه پژوهش

- ۱-۲ مقدمه ۱۰
- ۲-۲ بخش اول: پیشینه نظری ۱۰
- ۱-۲-۲ گفتار اول: طلاق و دیدگاه‌های تحولی به طلاق ۱۰
- ۱-۲-۲-۱ مبانی نظری تعارض زناشویی ۱۲
- ۱-۲-۲-۱-۱-۲-۲ تعریف تعارض ۱۳
- ۲-۲-۱-۱-۲-۲ عوامل موثر در تعارض زناشویی ۱۵
- ۳-۲-۱-۱-۲-۲ دید روانکاوی به تعارض زناشویی ۱۷
- ۴-۲-۱-۱-۲-۲ دید شناختی رفتاری به تعارض زناشویی ۱۸
- ۵-۲-۱-۲-۲ دید زوج درمانی رابطه با محبوب به تعارض زناشویی ۱۸
- ۶-۲-۱-۱-۲-۲ دید سیستم‌های طبیعی (بوئن) به تعارض زناشویی ۱۹
- ۷-۲-۱-۱-۲-۲ دید خانواده درمانی ساختی به تعارض زناشویی ۲۰
- ۸-۲-۱-۱-۲-۲ دید زوج درمانی استراتژیک به تعارض زناشویی ۲۰
- ۹-۲-۱-۱-۲-۲ دید زوج درمانی هیجان محور به تعارض زناشویی ۲۱
- ۱۰-۲-۱-۱-۲-۲ نظریه‌های مربوط به تفاوت‌های ادراکی به تعارض زناشویی ۲۱
- ۱۱-۲-۱-۱-۲-۲ نظریه تحولی تعارض زناشویی ۲۴
- ۱-۱۱-۱-۱-۲-۲ مراحل شکل‌گیری تعارض زوجها ۲۴
- ۱۲-۲-۱-۱-۲-۲ عوامل زمینه ساز تعارض بین فردی ۲۷

عنوان	صفحه
۲-۲-۱-۱-۱۳ الگوهای مخرب تعارض	۲۸
۲-۲-۱-۱-۱۴ جنسیت و تعارض	۳۰
۲-۲-۱-۱-۱۴-۱ فیلترهای جنسیتی	۳۱
۲-۲-۲ گفتار دوم: تحریفات شناختی	۳۱
۲-۲-۲-۱ تعریف تحریفات شناختی و تحریف شناختی بین فردی	۳۱
۲-۲-۲-۲ دیدگاه شناختی- رفتاری درباره تحریفهای شناختی	۳۲
۲-۲-۲-۲-۱ نظام فکری آرون بک	۳۳
۲-۲-۲-۲-۲ نظام درمان عقلانی-عاطفی-رفتاری	۳۴
۲-۲-۲-۲-۳ رویکرد سلیگمن به خوش بینی	۳۷
۲-۴-۲ گفتار سوم: سبک‌های اداره تعارض بین فردی	۳۸
۲-۴-۲-۱ تعریف سبک	۳۸
۲-۴-۲-۲ سبک‌های اداره تعارض زناشویی	۳۹
۲-۴-۲-۳ جمع بندی از سبک‌های اداره تعارض	۵۱
۲-۵-۲ گفتار چهارم: امید	۵۲
۲-۵-۲-۱ مقدمه	۵۲
۲-۵-۲-۲ ماهیت و پدیده شناسی امید	۵۳
۲-۵-۲-۳ تعریف امید	۵۴
۲-۵-۲-۴ مبانی زیستی امید	۶۰
۲-۵-۲-۵ دیدگاههای رایج درباره امید	۶۲
۲-۵-۲-۶ مراحل رشد و تحول امید در آدمی	۶۴
۲-۵-۲-۷ فرضیه‌های امید و ماهیت آدمی	۶۶
۲-۵-۲-۸ اصول اساسی امید درمانی	۶۷
۲-۵-۲-۹ فرایند امید درمانی	۶۸
۲-۵-۲-۱۰ مراحل امید درمانی درکار با مراجعان	۶۹
۲-۶-۲ گفتار چهارم: بخشش	۷۷
۲-۶-۲-۱ مقدمه	۷۷
۲-۶-۲-۲ ماهیت و تعریف بخشش	۸۰
۲-۶-۲-۳ گونه شناسی بخشش	۸۲

عنوان	صفحه
۲-۶-۴ مراحل بخشش.....	۸۴
۲-۶-۵ پویایی شناسی بخشش در سیستم‌ها.....	۸۴
۲-۶-۶ دیدگاه‌های مطرح درباره بخشش.....	۸۵
۲-۶-۶-۱ دیدگاه تحولی درباره بخشش.....	۸۵
۲-۶-۶-۲ بخشش از دید خانواده درمانی.....	۸۶
۲-۶-۶-۳ دیدگاه روان پویایی درباره بخشش.....	۸۷
۲-۶-۶-۴ بخشش از منظر شناختی.....	۸۷
۲-۶-۷ فرایند بخشش محور.....	۸۸
۲-۷-۷ بخش دوم: پیشینه پژوهش.....	۹۳
۲-۷-۱ گفتار ششم: پژوهشها در زمینه تحریفهای شناختی و سبک‌های اداره تعارض زناشویی.....	۹۳
۲-۷-۲ پژوهشها درباره بخشش در زوجها.....	۹۸
۲-۷-۳ پژوهش‌های داخل کشور درباره بخشش.....	۹۹
۲-۷-۴ پژوهش‌های خارجی درباره بخشش.....	۱۰۰
۲-۷-۵ پژوهش‌ها درباره نظریه امید و امید درمانی.....	۱۰۷
۲-۷-۶ خلاصه فصل و نتیجه گیری.....	۱۰۹
فصل سوم: روش پژوهش	
۳-۱ مقدمه.....	۱۱۳
۳-۲ طرح پژوهش.....	۱۱۳
۳-۳ روش اجرای پژوهش.....	۱۱۴
۳-۴ جامعه آماری.....	۱۱۸
۳-۵ ابزارهای پژوهش.....	۱۲۰
۳-۶ متغیرهای پژوهش.....	۱۲۴
۳-۷ نمونه و روش نمونه گیری.....	۱۲۴
۳-۸ آزمونهای آماری.....	۱۲۷
فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش	
۴-۱ مقدمه.....	۱۲۸
۴-۲ بخش اول: استنباط آماری داده های پژوهش.....	۱۲۸
۴-۳ فرضیه‌های پژوهش.....	۱۳۰

عنوان	صفحه
۴-۴ بخش دوم: جمع بندی فصل چهارم.....	۱۳۹
فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری از یافته های پژوهش	
۱-۵ مقدمه.....	۱۴۰
۲-۵ بحث در یافته ها.....	۱۴۱
۱-۲-۵ فرضیه اول.....	۱۴۱
۲-۲-۵ فرضیه دوم.....	۱۴۴
۳-۲-۵ فرضیه سوم.....	۱۴۴
۳-۵ نتیجه گیری از یافته ها.....	۱۴۵
۴-۵ محدودیت های پژوهش.....	۱۴۷
۵-۵ مشکلات پژوهش.....	۱۴۷
۶-۵ پیشنهادهای کاربردی.....	۱۴۷
۷-۵ پیشنهادهای پژوهشی.....	۱۴۸
پیوست ۱.....	۱۵۰
پیوست ۲.....	۱۵۹
پیوست ۳.....	۱۶۳
پیوست ۴.....	۱۶۷
پیوست ۵.....	۱۷۹
پیوست ۶.....	۱۹۵
پیوست ۷.....	۱۹۷
پیوست ۸.....	۱۹۸
منابع.....	۱۹۹

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۱۲۹.....	شکل ۱-۴ نمودار ستونی نمرات پیش آزمون زوجها در پرسشنامه تعارض زناشویی ($n = 120$)
۱۲۹.....	شکل ۲-۴ نمودار ستونی نمرات پیش آزمون زوجها در مقیاس تحریف‌های شناختی بین فردی زوجها..
۱۳۰.....	شکل ۳-۴ نمودار ستونی نمرات پیش آزمون زوجها در پرسشنامه سبک‌های اداره تعارض بین فردی ($n = 120$)

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲ تاکتیک‌های اجتناب.....	۴۳
جدول ۲-۲ انواع تاکتیک‌های رقابتی.....	۴۴
جدول ۳-۲ ماهیت تهدید(به نقل از ویلموت و هاگر، ۲۰۰۰).....	۴۵
جدول ۴-۲ تاکتیک‌های مصالحه.....	۴۶
جدول ۵-۲ تاکتیک‌های سبک همسازی.....	۴۷
جدول ۶-۲ تاکتیک‌های همکاری.....	۴۹
جدول ۷-۲ مزایا و معایب سبک‌های حل تعارض بین فردی.....	۵۰
جدول ۸-۲ مراحل و اهداف بخشش.....	۸۸
جدول ۱-۳ پیکره طرح آزمایش.....	۱۱۴
جدول ۲-۳ توصیف عملی قالب جلسات امید درمانی به شیوه اسنایدر، لویز و ورثینگتون.....	۱۱۵
جدول ۳-۳ توصیف عملی قالب جلسات بخشودگی محوره شیوه ترکیبی از مدل‌های بخشش.....	۱۱۶
جدول ۴-۳ توصیف عملی قالب جلسات مدل ترکیبی امید و بخشش محور.....	۱۱۷
جدول ۵-۳ علت درخواست طلاق مراجعان به مراکز کاهش طلاق شهرستان اصفهان در سال ۱۳۸۷ ..	۱۱۹
جدول ۶-۳ ضرایب پایایی عامل‌های تشکیل دهنده مقیاس تحریف‌های شناختی بین فردی (به نقل از حمامچی و بیوک اوزترک، ۲۰۰۵).....	۱۲۲
جدول ۷-۳ وضعیت سنی شرکت کنندگان به تفکیک گروهها (۶۰ زوج $n=$).....	۱۲۵
جدول ۸-۳ وضعیت مدت زمان ازدواج شرکت کنندگان به تفکیک گروهها (۶۰ زوج $n=$).....	۱۲۵
جدول ۹-۳ وضعیت تحصیلی شرکت کنندگان به تفکیک گروهها (۶۰ زوج $n=$).....	۱۲۶
جدول ۱۰-۳ تعداد فرزندان شرکت کنندگان به تفکیک گروهها (۶۰ زوج $n=$).....	۱۲۶
جدول ۱۱-۳ میانگین و انحراف استاندارد مدت ازدواج و سن زوجها به تفکیک جنسیت شرکت کنندگان.....	۱۲۷
جدول ۱-۴ آزمون لوین برای برابری واریانس‌های نمرات پیش آزمون تعارض زناشویی زوجها.....	۱۳۰
جدول ۲-۴ همبستگی پیرسون بین متغیرهای جمعیت شناختی با پیش آزمونهاى زوجها در تعارض زناشویی، تحریف‌های شناختی، و سبک‌های حل تعارض.....	۱۳۱
جدول ۳-۴ همبستگی اسپیرمن بین متغیرهای جمعیت شناختی سطح سواد و تعداد فرزندان با پیش آزمونهاى زوجها در تعارض زناشویی، تحریف‌های شناختی، و سبک‌های حل تعارض.....	۱۳۱

عنوان

صفحه

- جدول ۳-۴ شاخص‌های توزیع و آماره لوین برای تحلیل کوواریانس یک راهه نمرات پس‌آزمون گروه‌های مداخله و کنترل در میانگین نمرات پس‌آزمون تعارض زناشویی زوج‌ها متقاضی طلاق ۱۳۲
- جدول ۴-۴ نتایج تحلیل کوواریانس یک راهه بر روی میانگین نمرات پس‌آزمون تعارض زناشویی زوج‌ها متقاضی طلاق گروه‌های مداخله و کنترل ۱۳۲
- جدول ۵-۴ نتایج تحلیل واریانس نمرات پس‌آزمون ابعاد تعارض زناشویی زوج‌ها متقاضی طلاق (۶۰ زوج = n) ۱۳۳
- جدول ۶-۴ نتایج آزمون تعقیبی گیمز-هاول برای مقایسه زوجی میانگین نمرات پس‌آزمون تعارض زناشویی زوج‌ها متقاضی طلاق ۱۳۴
- جدول ۷-۴ شاخص‌های توزیع و آماره لوین برای تحلیل کوواریانس یک راهه میانگین نمرات پس‌آزمون تحریف‌های شناختی بین فردی زوج‌ها متقاضی طلاق گروه‌های مداخله و کنترل ۱۳۴
- جدول ۸-۴ نتایج تحلیل کوواریانس یک راهه بر روی میانگین نمرات پس‌آزمون تحریف‌های شناختی بین فردی زوج‌ها متقاضی طلاق گروه‌های مداخله و کنترل ۱۳۵
- جدول ۹-۴ نتایج تحلیل واریانس میانگین نمرات پس‌آزمون ابعاد تحریف‌های شناختی بین فردی زوج‌ها متقاضی طلاق (۶۰ زوج = n) ۱۳۵
- جدول ۱۰-۴ نتایج آزمون تعقیبی گیمز-هاول برای مقایسه زوجی میانگین نمرات پس‌آزمون تحریف‌های شناختی بین فردی بین فردی زوج‌ها متقاضی طلاق ۱۳۶
- جدول ۱۱-۴ شاخص‌های توزیع و آماره لوین برای تحلیل کوواریانس یک راهه میانگین نمرات پس‌آزمون سبک‌های اداره تعارض بین فردی زوج‌ها متقاضی طلاق گروه‌های مداخله و کنترل ۱۳۶
- جدول ۱۲-۴ نتایج تحلیل کوواریانس یک راهه بر روی میانگین نمرات پس‌آزمون سبک‌های اداره تعارض بین فردی زوج‌ها متقاضی طلاق گروه‌های مداخله و کنترل ۱۳۷
- جدول ۱۳-۴ نتایج تحلیل واریانس میانگین نمرات پس‌آزمون ابعاد سبک‌های اداره تعارض بین فردی زوج‌ها متقاضی طلاق (۶۰ زوج = n) ۱۳۸
- جدول ۱۴-۴ نتایج آزمون تعقیبی گیمز-هاول برای مقایسه زوجی میانگین نمرات پس‌آزمون ابعاد سبک‌های اداره تعارض بین فردی زوج‌ها متقاضی طلاق ۱۳۸

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱ مقدمه

بی هیچ شبهه‌ای طلاق از دشوارترین پدیده‌های اجتماعی از دیدگاه پژوهشی است (ساروخانی، ۱۳۷۶؛ به نقل از مرادی، ۱۳۸۰). به عقیده گاتمن (۱۹۹۸) "حدود نیمی از ازدواجهای امروزی به طلاق می‌انجامد. بعد از طلاق حدود ۶۵٪ زنان و ۷۰٪ مردان احتمالاً دوباره ازدواج می‌کنند و حدود ۵۰٪ افرادی که برای بار دوم ازدواج کرده‌اند، دوباره طلاق می‌گیرند" (یانگ و یانگ، ۲۰۰۷).

روند یا سیر طلاق معمولاً با تنش میان زن و شوهر آغاز می‌شود و با بی‌تفاوتی عاطفی و دشمنی آشکار ادامه می‌یابد. سپس فکر طلاق در یکی یا هر دو طرف رابطه جرقه می‌زند و یکی از طرفین به شخص یا اشخاص دیگری به عنوان محرم و همراز دل می‌بندد. وضعیت زن و شوهر پس از طلاق، روندی از محرومیت‌های گوناگون، تشنج عصبی، ناآرامی، واهمه و شرم از طرد اجتماعی، اختلال در مناسبات اجتماعی دوران زندگی مشترک، یک دوره کوتاه یا طولانی قطع ارتباط با محیط، کاهش توان اقتصادی، نداشتن همراز، نداشتن محیط زندگی مستقل برای هر دو یا یکی از طرفین، و آینده مبهم، و تلاش برای بازسازی زندگی به صورت مجردی و زندگی در تنهایی است. موقعیت فرزندان خانواده‌های فروپاشیده بدتر از هر دو والد تنها شده و تک افتاده است (ولچاک، ۱۹۸۶).

تقریباً هیچ زن و شوهری با نیت طلاق با هم وصلت نمی کنند اما تحولات جریان زندگی زن و شوهرها را به سمت اختلاف، درگیری، جدایی روانی-عاطفی و گاه طلاق سوق می دهد. گاه شرایط زن و شوهر چنان سخت می شود که از یکدیگر قطع امید می کنند و یا قادر به گذشت و بخشودن اعمال، افکار و احساسات یکدیگر نیستند. گسترش اعتقاد به برابری زن و مرد در زوج ها جوان جامعه به ویژه خانمها و فقدان مهارتهای لازم برای احترام به آزادیهای فردی و ناتوانی در حل تعارض زناشویی خطر بروز طلاق را افزایش داده است (سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۰؛ به نقل از فرحبخش، ۱۳۸۲). افزایش روز افزون تعارض زناشویی و خطر بروز جدایی به هر شکل ممکن و پیامدهای ناگوار آن بر خانواده، متخصصان حرفه های یابوری را بر آن داشته که در جهت تحکیم خانواده بیشتر بکوشند.

صاحب نظران و پیروان مکتب های روان شناسی دیدگاه های مختلفی را در تبیین مشکلات زناشویی مطرح کرده اند که از جمله می توان به نظریه های شناختی-رفتاری^۱ (CBT) یا زوج درمانی شناختی-رفتاری^۲ (CBCT) اشاره کرد. از سیف، ۱۳۸۴). این نظریه ها بهترین راه را برای درمان تعارض زناشویی، کار کردن روی این باورها و تغییر دادن آنها دانسته اند (برای نمونه، ویکس و همکاران، ۲۰۰۱؛ به نقل از اسلامی، ۱۳۸۴). دید شناختی ها افکار خود آیند، تحریفهای شناختی، باورهای غیرمنطقی مختص رابطه، و طرحواره های شناختی علل اکثر مشکلات رفتاری و تعارض بین فردی است (برای نمونه، فلانگان و فلانگان^۳، ۲۰۰۴؛ الیس^۴، ۲۰۰۳؛ به نقل از فرحبخش، ۱۳۸۲؛ رومانس و دبورده^۵، ۱۹۹۶؛ به نقل از بهاری و سیف، ۱۳۸۴). و سرانجام، از دید سیستمی، تعارض زناشویی حاصل مرزهای مغشوش، تعاملات ناکار ساز و ساخت خانوادگی بهم تنیده یا شدیداً "گسسته (مینوچین و نیکلز، ۱۹۹۳)، تعارض بین عشق و خصومت (کلو مادانز، ۱۹۹۱)، مشکلات سیستم عاطفی خانواده (بوئن و کر، ۱۹۸۸)، یا بازتاب مسائل خانواده های اصلی است (فریمو، ۱۹۹۰).

امروزه رویکردهای نوینی برای مشاوره زناشویی و اداره تعارض زناشویی مطرح شده است. نظریه امید و نظریه بخشش در مشاوره ازدواج و اختلافات زناشویی دو رویکرد جدید هستند که رفته رفته جای خود را بین سایر نظریه ها باز کرده اند. هدف از مشاوره امید محور تقویت ازدواج و کاهش طلاق است (ورثینگتون، ۲۰۰۵؛ ص ۱۸).

-
1. Cognitive-Behavioral Theories(CBT)
 2. Cognitive-Behavioral Couple Theories(CBCT)
 3. Flanagan and Flanagan
 4. Ellis
 5. Romance and De Borde

اهمیت امید در زندگی انسان چنان است که قرآن کریم به طرح امید برای انسان می‌پردازد. برای نمونه، در سوره یونس اشاره می‌کند که "امید به آینده برتر در این دنیا و آخرت است که موجب می‌شود تا انسان باورها و عکس‌العمل‌های خود را تصحیح کند و به اصلاح و بهسازی اعمال و رفتار خود بپردازد" (آیات ۸-۷). یا در سوره بقره اشاره شده است که "امید است که انسان را به سوی کار یا عملی سوق می‌دهد. امید به پاسخگویی از سوی خداوند، علت و انگیزه دعا و طلب از او است" (آیه ۱۸۶). یا آنجا که بحث از موفقیت است در سوره یوسف (آیه ۸۷) می‌فرماید: "اگر انسان امیدی به دستیابی نداشته باشد هرگز تلاشی نخواهد کرد و کوششی برای رفع و برداشتن مشکلات از خود نشان نمی‌دهد". روحیه شخص با امید به رسیدن به هدف تقویت می‌شود و در برابر سختی‌ها واکنش مثبت از خود نشان می‌دهد. این بدان معنا نیست که به یقین به هدفش می‌رسد بلکه فقط امیدوار است که شاید به آن دست یابد.

از طرفی، بخشش به عنوان یک رویکرد درمانی، در سراسر زوج درمانی برای کمک به فرونشانی خشم و رنجش ناشی از صدماتی که باعث جدایی زن و شوهر می‌شود، توصیه شده است (اینرایت و فیتزبونس^۱، ۲۰۰۲؛ ص. ۱۹۴). استفاده از بخشش طی سالهای اخیر در درمان زناشویی و خانواده درمانی توصیه شده است (آشلمن^۲، ۱۹۹۶؛ کولمن^۳، ۱۹۹۸، ۱۹۸۹؛ دی بلاسیو^۴، ۱۹۹۸؛ فیتز بونس، ۱۹۸۶؛ هارگریو^۵، ۱۹۹۴؛ رید، ۱۹۹۸؛ والروند اسکینر^۶، ۱۹۹۸؛ ورثینگتون، ۱۹۹۸؛ و ورثینگتون و دی بلاسیو، ۱۹۹۰).

۱-۲ بیان مساله

تعارض در هر رابطه صمیمی گریزناپذیر است و روابط خانوادگی فشرده‌ترین موقعیت برای تعارض بین فردی است. به طور کلی، طراوت و سلامت خانواده تا اندازه‌ای به میزان تعارض در خانواده و نوع تعارضی که تجربه می‌کنند، بستگی دارد (اورهوسلر و آدامز^۷، ۱۹۹۷). یکی از مشکلات شایع در خانواده، تعارض زناشویی است که از پاتولوژی درون فردی تا مشکلات بین فردی و قطع روابط خانوادگی یا تیره شدن روابط تا طلاق زوج‌ها دامنه دارد. طلاق شایعترین جلوه تعارض شدید است. بالغ برنیمی از زوج‌هایی که درصدد مشاوره هستند، سرانجام طلاق می‌گیرند (ورثینگتون^۸، ۲۰۰۵).

-
1. Enright and Fitzbons
 2. Ashelman
 3. Coleman
 4. Di Blassio
 5. Hargrave
 6. Walrond-Skyner
 7. Orhuserel and Adams
 8. Worthington

طلاق و تعارض دو فرایند هستند که با هم همپوشی دارند و زوج‌ها متقاضی طلاق متناسب با سطح و مرحله تعارضی که تجربه می‌کنند اقدام به خروج از رابطه ازدواج می‌کنند. زوج‌ها معمولاً با طلاق عاطفی از یکدیگر فاصله گرفته و با تشدید تعارض به سمت مراحل بعدی طلاق یعنی طلاق اقتصادی، طلاق قانونی، طلاق هم‌والدینی و سرانجام، طلاق ذهنی پیشروی می‌کنند (بوهانان، ۱۹۸۷؛ به نقل از بهاری و میروسی، ۱۳۷۷). گذار از این مراحل با گذر از مراحل تعارض زناشویی رابطه تنگاتنگ دارد. زیرا تعارض نیز شدت و مرحله‌ای را طی می‌کند. لانگ و یانگ (۲۰۰۷) و گهرن و همکارانش (۱۹۸۷) عقیده دارند که زوج‌ها در مراحل اول و دوم تعارض در صدد مشاوره و در مراحل سوم و چهارم در صدد خروج از رابطه [در قالب دادخواست طلاق مشورت با دوستان و سرانجام گرفتن وکیل (یا تعیین داور. پژوهشگر)] بر می‌آیند.

مداخله‌ها آموزشی و درمانی متعددی برای حل تعارض زناشویی صورت گرفته است. برخی بر عوامل شناختی نظیر الگوهای اسنادی و یا باورهای غیر منطقی عام یا خاص رابطه تاکید کرده‌اند (برای نمونه الیس و هارپر^۱، ۱۹۷۵؛ اپستین و ایدلسون^۲، ۱۹۸۱؛ الیس و گریگر^۳، ۱۹۷۷؛ رومانس و دبورد، ۱۹۹۶؛ به نقل از بهاری و سیف، ۱۳۸۴). زیرا این باور وجود دارد که درک پویاییهای زناشویی و تغییر رابطه اهمیت زیادی دارد (برای نمونه، بوکام^۴، ۱۹۸۱؛ اپستین، ۱۹۸۲؛ به نقل از اعتمادی، ۱۳۸۴) و برخی نیز تبدلات رفتاری زناشویی و یا عوامل رابطه‌ای نظیر مهارتها را کانون مداخله خود قرار داده‌اند (برای نمونه، جاکوبسن و مارگولین^۵، ۱۹۷۹؛ به نقل از برنشتاین و برنشتاین^۶، ترجمه سهرابی، ۱۳۷۷). عده‌ای نیز بر هیجانها و یا بر سیستم زناشویی تاکید کرده‌اند.

رویکرد شناختی-رفتاری تعارض زناشویی را حاصل این تفکر یا تحریف شناختی و توقع غیرعقلانی "می‌داند که " همه افراد باید با ماکاملاً منصفانه رفتار کنند. چون همواره دیگران مطابق میل ما رفتار نمی‌کنند ما این برخورد را غیر منصفانه می‌بینیم و احساس خشم و دلخوری می‌کنیم. مطابق این دیدگاه خشم و رنجش، به عنوان هیجان زیربنایی تعارض زناشویی، پاسخی غیر منطقی است و ریشه در باورهای غیر منطقی شخص درباره همسر یا رابطه دارد و بخش اعظم خشم زناشویی ناشی از " الزامها، اجبارها، و بایدها" در روابط است (الیس، ۱۹۷۶) و امکان تغییر دادن افکار تحریف شده و توقعات غیرواقع بینانه وجود دارد (الیس، ۱۹۷۷ و ۱۹۸۷؛ به نقل از فرجبخش، ۱۳۸۲). به علاوه، تغییر دادن باورهای شخص با تاکید بر غیرمنطقی بودن باورهای وی معمولاً با مقاومت قابل

-
1. Ellis and Harper
 2. Epstien and Eidelson
 3. Ellis and Greiker
 4. Baucom
 5. Jacobson and Margulin
 6. Bernstein and Bernstein

توجهی همراه است. از این یافته ها می توان استنباط کرد که محققان برای رفع تعارض زناشویی بر دو کانون اصلی (۱: اصلاح تحریف های شناختی و ۲) تغییر شیوه های حل تعارض متمرکز شده اند.

به نظر می رسد مداخله ها درمانی که باورهای مراجع را با روش مثبت تری بتواند تغییر دهد موثرتر بوده و همکاری مراجع را افزایش می دهد. همانطور که ویلایتون و همکاران^۱ (۲۰۰۳) اظهار می دارند بخشش و امید از جمله استراتژیهای است که در کاهش تعارض خانوادگی موثرند. با ظهور روانشناسی مثبت گرا، صاحب نظران و پژوهشگران توجه خود را صرف بررسی توانمندیهای انسان کردند و در عوض توجه محض به تجارب یا تصورات منفی افراد به بررسی سازه هایی چون خویشتنداری^۲، تاب آوری^۳، معنویت، خوشبینی، و امید^۴ پرداختند (اسنایدر و مک کولاف، ۲۰۰۰؛ سلیگمن، سیکزنت میهالی، ۲۰۰۰). در این میان، سازه امید توجه فزاینده ای را به خود جلب کرده است.

همان طور که واله^۵ (۲۰۰۶) یاد آوری می کند، روانشناسی در طول تاریخ خود متأثر از یک دیدگاه محض متمرکز بر شناسایی، حذف، و پیشگیری از آسیب روانی بوده است و تا همین اواخر بررسی نقاط قوت و رفتارهای انطباقی مورد غفلت قرار گرفته است. یک نمونه از دیدگاه محض متمرکز بر شناسایی و پیشگیری از آسیب روانی را می توان در دید شناختی درباره خشم دید. برای مثال، اگرچه خشم و رنجش به عنوان هیجان زیربنایی تعارض زناشویی، از دید شناختی رفتاری پاسخی غیر منطقی است (برای نمونه، الیس، ۱۹۷۷ و ۱۹۸۷)، اما وقتی خشم منطقی و موجه است و طغیان خشم غیر منطقی خود نیز نشانه ای از زخم عاطفی و جراحات روحی عمیقتری است، آنگاه تکلیف چیست؟ برای نمونه، مادری چگونه می تواند در مورد کسی که فرزندش را دزدیده و می کشد صرفاً با اصلاح تفکر خود به این نتیجه برسد که مشکل وی "حول این مساله است که این بی رحمی و قساوت را چگونه می بیند. به علاوه، خشم (خواه پیدا یا پنهان) به عنوان عامل تحریک تعارضهای زناشویی در نوع خود یک نشانه (معلول) است و "مسبب" آن بی انصافی و بی عدالتی است. از این روی، فرایند بخشودگی با نشانه رفتن "دلیل تعارض"، از "نشانه" یا معلول (خشم، ناکامی، رنجش و غیره) حراست می کند (اینرایت و فیتزبونس، ۲۰۰۰).

همان طور که ورثینگتون^۶ (۲۰۰۰) عقیده دارد، رنجاندن و رنجیدن در روابط خانوادگی اجتناب ناپذیر می داند و موضوع بخشش در چنین شرایطی مناسب است این موضوع که بخشش موجب افزایش رضایت و سازگاری

1. Vilaythong, Arnau, Rosen, and Mascaro
 2. Self-Control
 3. Resiliency
 4. Hope
 5. Valle
 6. Worthington

زوج‌ها و کاهش تعارض زناشویی می‌شود، سبب شده است تا درمان‌گرانی که با خانواده‌ها کار می‌کنند در جلسات درمانی خود از بخشودگی به عنوان یک مداخله درمانی استفاده کنند.

در این رابطه، اینرایت^۱ تفاوت میان مداخله‌ها شناختی- رفتاری و مداخله‌ها بخشش محور را با تفاوت بین سردرد ناشی از استرس و سردرد ناشی از تومور مغزی مقایسه می‌کند و می‌گوید که سردرد ناشی از فشار روانی ممکن است به داروهای مسکن (مثل آسپرین یا بروفن) جواب دهد اما تومور مغزی به روش جسورانه‌تری مثل عمل جراحی نیاز دارد (اینرایت، ۲۰۰۵، صص ۶۱-۶۲).

با اینکه بخشش و امید بستری فرهنگی- معنوی دارند و بر این دو منبع موثر در زندگی انسان تاکید می‌شود و جامعه ما از منابع پربار فرهنگی و معنوی برخوردار است اما هیچگونه الگوی کارآمدی از بخشودگی و امید برای کار با مشکلات خانوادگی و زوج‌ها تدوین و عرضه نشده و هیچگونه پژوهشی مبتنی بر این دو مدل درمانی در حوزه مشاوره طلاق در حل تعارض زناشویی در داخل کشور انجام نشده است. بنابراین، این پژوهش در صدد است براساس نظریه امید (اسنایدر، ۱۹۹۱) و امید درمانی- که برگرفته از نظریه امید است (لوپز، اسنایدر، ۲۰۰۰) و نیز تلفیق چهار مدل بخشش درمانی اینرایت و فیتس جیونس (۲۰۰۰)، کوپر و گیلبرت (۲۰۰۴)، گوردون و باکوم (۲۰۰۳)، و رانسلی و اسپای (۲۰۰۴)، و ترکیب مدل امید درمانی و بخشش درمانی به بررسی تاثیر مداخله درمانی امید محور بر تعارضی زناشویی پردازد و یک قالب کاربردی برای مشاوره زناشویی زوج‌های متقاضی طلاق ارائه دهد.

۳-۱ اهمیت و ارزش پژوهش

برای پیشگیری و درمان تعارض زناشویی، معمولاً "مداخله‌ها درمانی یا آموزشی برای زوج‌ها دچار تعارض صورت می‌گیرد. در بسیاری از این مداخله‌ها، از ترکیب و مقایسه رویکردهای مختلف استفاده می‌شود. با این حال، ماهیت و کیفیت تعارض زناشویی گاه چنان شدید یا پیچیده است که استفاده از مداخله‌ها مرسوم مشاوره‌ای ممکن است بسنده نکند. برای نمونه تاثیر برخی معضلات نظیر سوء استفاده‌های روانی- جسمی و جنسی، روابط فرا زناشویی، غفلت، نادیده انگاری، تبعیض تربیتی ممکن است صرفاً با اصلاح باورهای مخدوش شخصی که لطمه دیده در وی کاهش نیابد. لذا برخی صاحب نظران در صدد تدوین نظریه‌ها و مداخله‌ها متکی بر آنها بر آمده اند که در عرصه معنویت، می‌توان به مدل مداخله بخشش محور (برای نمونه، هبل و اینرایت^۲، ۱۹۹۳؛

1. Enright

2. Hebl and Enright